

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੯੭

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੮੫੫]

**ਬਿਲਾਵਲੁ ॥ ਗਿਰੂ ਤਜਿ ਬਨ ਖੰਡ ਜਾਈਐ ਚੁਨਿ ਖਾਈਐ ਕੰਦਾ ॥ ਅਜਹੁ ਬਿਕਾਰ ਨ
ਛੋਡਈ ਪਾਪੀ ਮਨੁ ਮੰਦਾ ॥੧॥ ਕਿਉ ਛੂਟਉ ਕੈਸੇ ਤਰਉ ਭਵਜਲ ਨਿਧਿ ਭਾਰੀ ॥ ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਮੇਰੇ
ਬੀਠਲਾ ਜਨੁ ਸਰਨਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਬਿਖੈ ਬਿਖੈ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਤਜੀਅ ਨਹ ਜਾਈ ॥ ਅਨਿਕ
ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਾਖੀਐ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਪਟਾਈ ॥੨॥ ਜਰਾ ਜੀਵਨ ਜੋਬਨੁ ਗਇਆ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਨ
ਨੀਕਾ ॥ ਇਹੁ ਜੀਅਰਾ ਨਿਰਮੋਲਕੋ ਕਉਡੀ ਲਗਿ ਮੀਕਾ ॥੩॥ ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੇਰੇ ਮਾਧਵਾ ਤੂ ਸਰਬ
ਬਿਆਪੀ ॥ ਤੁਮ ਸਮਸਰਿ ਨਾਹੀ ਦਇਆਲੁ ਮੋਹਿ ਸਮਸਰਿ ਪਾਪੀ ॥੪॥੩॥**

ਬਿਲਾਵਲੁ ॥

ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਬਿਲਾਵਲੁ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜੋ ਮੁਖਵਾਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਉਥਾਨਕਾ ਸੰਤ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਉਥਾਨਕਾ—ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਨਿਵਾਸ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾ। ਜਿਸ ਕਾਂਸ਼ੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪੁਰਾਣੇ ਯੁਗਾਂ ਤੋਂ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਟਕਸਾਲ ਚਲੀ ਆ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਹੁੰਦੀ ਰਹੀ। ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਫੋਕਟ ਕਰਮ-ਕਾਂਡੀ ਅੰਧ-ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਪੱਥਰ ਪੂਜਕ ਲੋਕ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅੱਗੇ ਹਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਆਤਮਿਕ ਬਲ ਸੀ, ਰੱਬੀ ਬਰਕਤਾਂ ਸਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸਰੇ ਵੱਡੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦਿਗਵਿਜਈ ਪੰਡਿਤ ਕਦੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਜਿੱਤ ਨਹੀਂ ਸਕੇ, ਬਲਕਿ ਹਾਰਦੇ ਰਹੇ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਭੀ ਕੋਈ ਇੱਛਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਰ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਬਿਰਦ ਐਸਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸੰਤਾਂ-ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪੰਡਿਤਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਖੰਡ ਕਰਕੇ, ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਤਿਆਗੀ, ਭੇਖੀ ਲੋਕ ਭੀ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਲ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਜੋ ਭੀ ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰੇ ਹੋਏ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਨਾਲ ਆਉਂਦੇ ਤਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨਾਮ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਐਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਕ ਦਿਖਾਵੇ ਦਾ ਤਿਆਗੀ ਸੰਤ ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਆਇਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਬੜਾ ਮਾਣ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਘਰ-ਬਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬਨ ਵਿੱਚ (ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ) ਨਿਵਾਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਇੱਕ ਐਸੀ ਗੀਤ ਸੀ ਕਿ ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਚਾਰ-ਵਰਣਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਖੜੀ, ਵੈਸ਼, ਸੂਦ੍ਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਉਮਰ ਨੂੰ ਭੀ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਇੱਕੋ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਚਾਰ ਵਰਣਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਵੰਡ ਕਰਮਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸੀ। ਪਰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਚਾਰ ਜਾਤੀਆਂ ਪ੍ਰਪੱਕ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਸੈਂਕੜੇ ਜਾਤਾਂ, ਹੋਰ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਇਉਂ ਮਨੁੱਖ, ਮਨੁੱਖ ਤੋਂ ਜਾਤੀ ਦੇ ਵਿਤਕਰੇ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਨਫਰਤ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਵਿੱਚ ਐਸੇ ਵਿਤਕਰੇ ਸਵੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਨਫਰਤ ਨੂੰ ਕੱਢਣ ਲਈ ਉਸ ਨਿਰਾਕਾਰ ਨੇ ਦਸ ਜਾਮ੍ਹੇ ਧਾਰੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਗੱਦੀ ਚੱਲੀ। ਗਿਆਰਵੇਂ ਥਾਂ 'ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੂੰ ਇਹ ਜਿੰਮੇਵਾਰੀ ਸੌਂਪ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਭਗਤਾਂ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਲ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਅਵੈਤ ਵਾਦੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਛੋਟੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਨਮ ਧਾਰਕੇ, ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਕੇ ਵਿਖਾਈ। ਇਹ ਸਾਬਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕੇਵਲ

ਪ੍ਰੇਮ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਜਾਤੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜਾਤੀ ਵਿਤਕਰਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣੀ ਮੱਤ ਹੈ। ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਵਿੱਚ ਵੰਡੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਘਰ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਈ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਗ਼ਲਤੀ ਨਾਲ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਰੱਬੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਟੁੱਟ ਸਾਂਝ ਬਣ ਗਈ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਖੜੀ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੁਦ ਵੈਸ ਉਪਦੇਸੁ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਕਉ ਸਾਝਾ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੪੮]

ਸੋ ਜਿਵੇਂ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਮਨੁੱਖ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਇਸੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸਰੀ ਵੰਡ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾ ਵੱਲੋਂ ਉਮਰ ਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਉਮਰ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ ? ਇਸ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਵੀ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ। ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਭੀ ਕੰਮ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ, ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਕੰਮ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਠੀਕ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬੀ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਇਸ ਤਰਤੀਬ ਦਾ ਖੰਡਨ ਨਹੀਂ। ਠੀਕ ਤਾਂ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਵੰਡਨਾ ਭੀ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਇੱਕ ਤਰਤੀਬ ਸੀ। ਪਰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਵਿਤਕਰੇ 'ਤੇ ਹੋ ਨਿਬੜੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਮਰ ਦੀ ਤਰਤੀਬ ਜਿਸਦਾ ਵੇਰਵਾ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਵਿੱਚ ਐਸਾ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ੧. ਪੱਚੀ ਸਾਲ ਤਕ ਪ੍ਰਾਣੀ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹੇ ਅਰੁ ਜਤੀ ਰਹੇ। ਇਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ੨. ਪੱਚੀ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਤਕ ਸੰਸਾਰਕ ਡਿਊਟੀ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਹੋ ਕੇ ਸੰਤਾਨ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਘਰ ਅਤੇ ਦੇਸੁ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਸੰਸਾਰੀ ਕਰਮ ਕਰਨੇ। ਹਰ ਕਰਮ ਵਿੱਚ ਧਰਮ ਨੂੰ ਮੂਹਰੇ ਰੱਖਣਾ। ੩. ਜਦੋਂ ਉਮਰ ਪੰਜਾਹ ਵਰ੍ਹਿਆ ਦੀ ਹੋ ਜਾਏ ਫਿਰ ਘਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਬਸਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਵਨਾਂ (ਜੰਗਲਾਂ) ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਨਪ੍ਰਸਤ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਪੱਚੀ ਸਾਲ ਜੰਗਲ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਵਿੱਚੋਂ ਬੈਰਾਗ ਧਾਰ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਨੇ। ੪. ਉਮਰ ਪਝੰਤਰ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਫਿਰ ਇਸਦਾ ਭੀ ਤਿਆਗ ਕਰ ਦੇਣਾ। ਫਿਰ ਕੱਖਾਂ ਦੀ ਕੁਟੀਆ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬਿਰਛਾਂ ਦੇ ਹੇਠ ਰਾਤਾਂ ਗੁਜ਼ਾਰਨੀਆਂ 'ਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨਾ ਉਮਰ ਭਾਵੇਂ ਸੌ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਹੋ ਜਾਏ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਚਲੀ ਜਾਏ। ਪਰ ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਉਮਰ ਸੌ ਵਰ੍ਹਿਆ ਦੀ ਕਲਯੁਗ ਦੇ ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਮੰਨੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਵੰਡ ਪੱਚੀ-ਪੱਚੀ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਚਾਰ ਥਾਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਚਾਰ ਵਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਤੀ ਵਿਤਕਰੇ ਤੇ ਘਾਟਾਂ ਆਈਆਂ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਮਰ ਦੇ ਚਾਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ, ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ, ਵਾਨਪ੍ਰਸਤ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਘਾਟਾਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਸਾਰੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰ ਬੈਠੇ। ਜੋ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖਣ ਵਿੱਚ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵਾਨਪ੍ਰਸਤੀ ਆਇਆ, ਉਸਨੇ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮਾਮੂਲੀ ਗ੍ਰਿਹਸਥੀ ਸਮਝ ਕੇ ਕਿ ਛੋਟੀ ਜਾਤੀ ਦਾ ਇਹ ਜੁਲਾਹਾ ਹੈ, ਭਗਤ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਜੰਗਲਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਸਤੀ ਵਿੱਚ ਘਰ ਦੇ ਧੰਦਿਆਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਕਬੀਰ ਭਗਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕੀ ਭਗਤ ਤੇਰੇ ਵਰਗੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ? ਭਗਤ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਹਾਂ, ਜੋ ਗ੍ਰਿਹਸਥ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਨਾਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਹੰਕਾਰੀ, ਪਖੰਡੀ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਇਸਦੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਭਰੀ ਪਈ ਹੈ। ਕਹਿ ਤਾਂ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਘਰ-ਬਾਰ ਤਿਆਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੇਰਾ ਕੈਸਾ ਤਿਆਗ ਹੈ ? ਜੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਤਿਆਗਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ ਉਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਨਾਲ ਲਈ ਫਿਰਦਾ ਹੈਂ। ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਬਜਾਇ ਇਸਦੇ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਵਿਕਾਰੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ। ਸੋਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਲੱਗੇ। ਉਸ ਪਖੰਡੀ ਦੇ ਔਗੁਣਾਂ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਆਪਣੇ ਚਿੱਤ ਵਿੱਚ ਕਰਕੇ ਕਿ ਇਹ ਔਗੁਣ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਲੀਨ ਮਨ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਤੇ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗਿਰੁ ਤਜਿ ਬਨ ਖੰਡ ਜਾਈਐ ਚੁਨਿ ਖਾਈਐ ਕੰਦਾ ॥

ਕਬੀਰ ਜੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ! ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੇਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਜੇ ਅਸੀਂ ਗਿਰੁ=ਘਰ ਨੂੰ ਤਜਿ=ਤਿਆਗ ਕੇ ਸਾਧੂ ਬਣਕੇ ਤੇ ਬਨ ਜੰਗਲ ਦੇ ਕਿਸੇ ਖੰਡ=ਟੁਕੜੇ ਪਰ ਜਾ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਚੁਨਿ=ਲੱਭ ਕੇ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਤੋਂ ਕੰਦਾ=ਬਿਛਾਂ ਦੇ ਫਲ, ਵਾ—ਫੁੱਲ ਬਗੈਰਾ ਖਾਈਐ=ਖਾਣਾ ਕਰੀਏ। ਭਾਵ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਵਸਦਿਆਂ ਨੂੰ ਭੁੱਖ ਲੱਗੀ ਤੋਂ ਭੀ ਗਿਰੁਸਤੀਆਂ ਦੇ ਦੁਆਰੇ ਕਿਸੇ ਬਸਤੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਵੜੀਏ। ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਯੋਗੀ ਦੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਅਹਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ ਦਾ ਨਾਮ ਕੰਦ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਮੂਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕੰਦ ਜੋ ਬਿਰਛਾਂ ਨੂੰ ਫਲ ਲੱਗਣ। ਮੂਲ ਜੋ ਧਰਤੀ ਦੀ ਤਹਿ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਜੈਸਾ ਕਿ ਗਾਜਰ, ਮੂਲੀ, ਸ਼ਲਗਮ, ਸ਼ਕਰਕੰਦੀ ਆਦਿ। ਇਸਨੂੰ ਇਕੱਠਾ 'ਕੰਦਮੂਲ' ਜੋ ਇੱਕ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਜਿੰਮੀਕੰਦ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਦਾ ਧਰਤੀ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਪਦਾਰਥ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਭੀ ਕੰਦਮੂਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ :

ਯਥਾ— ੧. ਕੰਦਮੂਲੁ ਅਹਾਰੇ ਖਾਈਐ ਅਉਦੁ ਬੋਲੈ ਗਿਆਨੇ ॥ [ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੯੩੮]

੨. ਇਕਿ ਕੰਦਮੂਲੁ ਚੁਣਿ ਖਾਹਿ ਵਣ ਖੰਡਿ ਵਾਸਾ ॥

ਇਕਿ ਭਗਵਾ ਵੇਸੁ ਕਰਿ ਫਿਰਹਿ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸਾ ॥ [ਵਾਰ ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੪੦]

ਅਜਹੁ ਬਿਕਾਰ ਨ ਛੋਡਈ ਪਾਪੀ ਮਨੁ ਮੰਦਾ ॥੧॥

ਪਰ ਇਹ ਮੰਦਾ=ਮੰਦੇ ਸੰਕਲਪਾਂ ਦੀ ਚਿਤਵਨੀ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਾਪੀ=ਅਪਰਾਧੀ ਮਨ ਅਜਹੁ=ਅਜੇ ਤਕ ਭਾਵ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤ ਗਏ, ਬਿਕਾਰ=ਵਿਸ਼ਈ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਨਾ ਛੋਡਈ=ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।

ਯਥਾ— ੧. ਤਜੈ ਗਿਰਸਤ ਭਇਆ ਬਨਵਾਸੀ ਇਕੁ ਖਿਨੁ ਮਨੁਆ ਟਿਕੈ ਨ ਟਿਕਈਆ ॥

[ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੮੩੫]

੨. ਮਨਮੁਖੁ ਲਹਰਿ ਘਰੁ ਤਜਿ ਵਿਗੁਚੈ ਅਵਰਾ ਕੇ ਘਰ ਹੇਰੈ ॥

ਗਿਰੁ ਧਰਮੁ ਗਵਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨ ਭੇਟੈ ਦੁਰਮਤਿ ਘੁਮਨ ਘੇਰੈ ॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੦੧੨]

੩. ਪੁੰਅਰ ਤਾਪ ਗੇਰੀ ਕੇ ਬਸਤ੍ਰਾ ॥ ਅਪਦਾ ਕਾ ਮਾਰਿਆ ਗਿਰੁ ਤੇ ਨਸਤਾ ॥

ਦੇਸੁ ਛੋਡਿ ਪਰਦੇਸਹਿ ਧਾਇਆ ॥ ਪੰਚ ਚੰਡਾਲ ਨਾਲੇ ਲੈ ਆਇਆ ॥

[ਪ੍ਰਭਾਤੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੪੮]

੪. ਪਾਪੀ ਹੀਐ ਮੈ ਕਾਮੁ ਬਸਾਇ ॥ ਮਨੁ ਚੰਚਲੁ ਯਾ ਤੇ ਗਹਿਓ ਨ ਜਾਇ ॥

ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਅਰੁ ਸੰਨਿਆਸ ॥ ਸਭ ਹੀ ਪਰਿ ਡਾਰੀ ਇਹ ਫਾਸ ॥

[ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੯, ਅੰਗ ੧੧੮੬]

ਜਿਵੇਂ ਇਹਨਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤਰ ਤਿਆਗੀਆਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ 'ਘਰ ਤਿਆਗਣਾ ਹੀ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਘਰ ਨੂੰ, ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਤਿਆਗ ਬਾਹਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੈ। ਇਹ ਤਿਆਗ ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ, ਹਰ ਕੋਈ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਡਾਰੀਬੀ ਦੇ ਦੁੱਖ, ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਲੇਸ਼ ਸੰਬੰਧੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਭੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਤਿਆਗੀ ਹੋ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਵੱਡਾ ਡੇਰਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ। ਛੋਟਾ ਪਰਿਵਾਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਵੱਡਾ ਪਰਿਵਾਰ ਸਿੱਖ-ਸੇਵਕਾਂ ਦਾ ਬਣਾ ਲੈਣਾ। ਆਪਣੇ ਘਰ ਦੀ ਔਰਤ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਅਨੇਕਾਂ ਦਾਸੀਆਂ ਬਣਾ ਲੈਣੀਆਂ, ਕੀ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਤਿਆਗ ਦਾ ਹੀ ਸਬੂਤ ਹੈ? ਇਸ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਸਾਖੀ

ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਖੇਪ ਨਾਲ ਨਮੂਨੇ ਮਾਤਰ ਇੱਕ-ਦੋ ਪ੍ਰਮਾਣ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਮਛੰਦਰ ਨਾਥ ਜੋ ਇੱਕ ਯੋਗੀਆਂ ਦਾ ਮਹਾਂ ਮੰਡਲੇਸ਼ਵਰ ਹੈ, ਜਿਸਦੇ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਵਰਗੇ ਚੇਲੇ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹਨ। ਇਹ ਯੋਗੀ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਨਾਂ 'ਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਕੰਦਮੂਲ ਦਾ ਆਹਾਰ ਖਾ ਕੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵਿਕਾਰ ਫੁਰਨ ਤੋਂ ਪਰ ਕਾਂਇਆ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਸਿੱਧੀ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਲਾਦੀਪ ਦੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਅਮਰੂ ਦੇ ਮ੍ਰਿਤਕ ਸਰੀਰ ਵਿੱਚ ਵੜ ਕੇ ਕਈ ਸਾਲ ਆਪਣੇ ਵਿਕਾਰੀ ਮਨ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦਿੰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਮਰੂ ਰਾਜੇ ਦੀਆਂ ਪਦਮਨੀਆਂ ਤੋਂ ਕਾਮ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਪਾਪ ਕਰਮ ਦੇ ਚਿੱਕੜ 'ਚੋਂ ਫਸੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਛੁਡਾ ਦੇ ਲਿਆਇਆ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਕੇਵਲ ਇਥੇ ਟੁਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਵੀ ਕਾਲੀਦਾਸ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੱਡੇ ਕਵੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿਸਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਕਵੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇੱਕ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੋ ਗੁਜ਼ਰਿਆ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਕਾਲੀ ਦਾਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦੀ—ਇਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਬੰਗਾਲ ਸੂਬੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਰਸ਼ਿਦਾਬਾਦ ਸਿੰਗੀਗੋਡਾ ਪੰਚਥੂਪੀ ਦੇ ਮੁਕਾਮ ਪੁਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ। ਭਾਵੇਂ ਇਸਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਕਈਆਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿੱਚ ਔਰ ਕਈਆਂ ਨੇ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਦੇ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦਾ ਹੋਣਾ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਜਿਸ ਬਿਕ੍ਰਮਾਜੀਤ ਦਾ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਸੰਮਤ ਈਸਵੀ ਸੰਨ ਤੋਂ ਸਤਵੰਜਾ (੫੭) ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦਾ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੈ। ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ ਵਿੱਚ ਇਸਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਕੁਝ ਭੀ ਹੋਵੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਉਲਝਣ ਵਿੱਚ ਪੈਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਅਸੀਂ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇ ਵੱਲ ਆਈਏ ਜਿਸ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਸਿਧਾਂਤਕ ਤੁਕ ਕਿ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਵਨ ਜਾਣ ਨਾਲ ਮਨ ਵਿਕਾਰ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗਦਾ, ਨਾਲ ਹੈ। ਕਾਲੀਦਾਸ ਜਿਸਦੀ ਔਰਤ ਬੜੀ ਖੂਬਸੂਰਤ ਔਰ ਬੰਦਗੀ ਵਾਲੀ ਸੀ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸੰਬੰਧੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਰਖਦੀ ਸੀ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕਾਲੀਦਾਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਨਾਲ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਾ ਬਤੀਤ ਕੀਤਾ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਵਿਸ਼ਿਆ ਤੋਂ ਮਨ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੀਏ ਮੇਰਾ ਮਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਮੈਂ ਘਰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਭਗਤੀ ਕਰਾਂਗਾ। ਘਰ ਵਾਲੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲਈ ਘਰ ਜਾਂ ਪਰਿਵਾਰ ਤਿਆਗਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮੁਕੰਮਲ ਤਿਆਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮੁਕੰਮਲ ਤਿਆਗ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਹੀ ਅਸਲ ਤਿਆਗ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਪੰਜੇ ਵਿਕਾਰ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਹੀ ਚਲੇ ਗਏ ਫਿਰ ਧੋਖਾ ਖਾ ਜਾਓਗੇ। ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਿਆਗਣ ਲਈ ਤੁਸੀਂ ਵੈਰਾਗ ਧਾਰਕੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪਾ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਪਰ ਕਾਲੀਦਾਸ ਨੇ ਹਠ ਕੀਤਾ। ਆਪਣੀ ਪਤੀਬ੍ਰਤਾ ਪਤਨੀ ਦੀ ਇਹ ਗੱਲ ਨਾ ਮੰਨੀ। ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਜਾ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ। ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਮਨ ਨਹੀਂ ਜੁੜਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਮਨ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਾਮ ਆਦਿਕ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਾਮ ਵਾਸਨਾ ਦੀ ਐਸੀ ਹਨੇਰੀ ਚੱਲੀ ਜੋ ਕਾਲੀਦਾਸ ਨੂੰ ਉਡਾ ਕੇ ਉਸਦੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਲੈ ਆਈ ਜਿਸਦੇ ਤਿਆਗਣ ਦਾ ਹੰਕਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਘਰ ਤਿਆਗ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਲੋਕ ਲੱਜਾ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਆਪਣੀ ਵਾਸਨਾ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਉਪਰਲੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਰਹਿੰਦੀ ਆਪਣੀ ਇਸਤਰੀ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਆਇਆ। ਅਚਾਨਕ ਇੱਕ ਬੜਾ ਲੰਮਾ ਸੱਪ ਲਮਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਾਮ ਵਿੱਚ ਅੰਨ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਨਹੀਂ ਵਿਚਾਰ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇਹ ਮੋਟਾ ਰੱਸਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੱਪ। ਉਸਦੇ ਸਹਾਰੇ ਨਾਲ ਫੜ ਕੇ ਉਪਰ ਜਾ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੜਕਾਇਆ। ਇਸਤਰੀ ਨੇ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਹੀ ਪਤੀ ਕਾਲੀਦਾਸ ਹੈ। ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸਾਧੂ ਰੂਪ ਨੂੰ ਲਾਜ਼ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਚੋਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਰਾਤ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਅੱਖ ਬਚਾ ਕੇ ਆਏ ਹੋ, ਪਰ ਮੈਂ ਪੁੱਛਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਪਉੜੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਕਿਵੇਂ ਚੜ੍ਹ ਆਏ ਹੋ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਹਵੇਲੀ ਨੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਪਉੜੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਕਾਲੀਦਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇੱਕ ਰੱਸਾ ਲਮਕਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮਸ਼ਾਲ (ਦੀਵਾ) ਜਗਾ ਕੇ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਰੱਸਾ ਨਹੀਂ ਸੱਪ ਸੀ। ਤਾਂ ਇਸਤਰੀ ਬੋਲੀ ਕਿ **ਜੈਸਾ ਚਿਤ ਤੇਰਾ ਕਾਮ ਮੇਂ ਜੇ ਐਸਾ ਹਰਿ ਵਲ ਹੋਇ। ਚਲਿਆਂ ਜਾਏ ਬੈਕੁੰਠ ਨੂੰ ਤੇਰਾ ਪਲਾ ਨਾ ਪਕੜੇ ਕੋਇ।** ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਠੋਕਰ ਵੱਜੀ ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਫਿਰਦੀ ਫਿਰਦੀ ਦਹ ਦਿਸਾ ਜਲ ਪਰਬਤ ਬਨਰਾਇ ॥

ਜਿਥੈ ਡਿਠਾ ਮਿਰਤਕੋ ਇਲ ਬਹਿਠੀ ਆਇ ॥ [ਵਾਰ ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੨੨]

ਜਲ=ਤੀਰਥਾਂ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ, ਪਰਬਤ=ਪਹਾੜਾਂ ਤੇ ਜੰਗਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਜੀਵ ਰੂਪੀ ਇਲ ਦੱਸੋ ਦਿਸਾ ਵਿੱਚ ਫਿਰਦੀ ਹੋਈ ਜਿਥੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸੁੱਖ ਰੂਪ ਮੁਰਦਾਰ ਦੇਖਿਆ ਉੱਥੇ ਬਿਰਤੀ ਡਿੱਗ ਪਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਲੀ ਦਾਸ ਇਹ ਠੋਕਰ ਖਾ ਕੇ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਤਪੱਸਵੀ ਤੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਬਣਿਆ। ਸੋ ਇਸ ਲਈ ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਘਰ ਛੱਡਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।

ਕਿਉ ਛੁਟਉ ਕੈਸੇ ਤਰਉ ਭਵਜਲ ਨਿਧਿ ਭਾਰੀ ॥

ਹੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ! ਮੈਂ ਜਮਦੂਤਾਂ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਛੁਟਾਂਗਾ ਅਤੇ ਭਵਜਲ ਨਿਧਿ ਭਾਰੀ=ਕਠਨ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰਾਂਗਾ ॥

ਰਾਖੁ ਰਾਖੁ ਮੇਰੇ ਬੀਠਲਾ ਜਨੁ ਸਰਨਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਇਸ ਲਈ ਹੇ ਮੇਰੇ ਬੀਠਲਾ=(ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਉਤਪਤੀ, ਪਾਲਣਾ ਲੈਣਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ) ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ! ਮੈਨੂੰ ਰੱਖ ਲਓ, ਰੱਖ ਲਓ। ਵਾ—ਹੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਜੋਗ ਬੀਠਲਾ! ਆਪ ਰੱਖ ਲਓ। ਵਾ—ਸਤਿਨਾਮੁ ਰੂਪ ਰੱਖਿਆ ਦੇ ਕੇ ਰੱਖ ਲਓ ਅਥਵਾ ਆਪਣੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾਂ ਦੀ ਰਾਖੂ=ਧੂੜੀ ਦੇ ਕੇ ਰੱਖ ਲਓ। ਮੈਂ ਜਨੁ=ਦਾਸ ਨੇ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਜੀਵ ਆਪ ਨਹੀਂ ਤਰ ਸਕਦਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਬਿਖਮੁ ਹੈ ਭਾਰੀ ॥ ਕਿਉ ਤਰੀਐ ਦੁਤਰੁ ਸੰਸਾਰੀ ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਬੋਹਿਬੁ ਦੇਇ ਪ੍ਰਭੁ ਸਾਚਾ ਜਪਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਪਾਰਿ ਲੰਘਾਵੈ ਜੀਉ ॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੯੯੮]

੨. ਸੰਸਾਰੁ ਸਮੁੰਦੇ ਤਾਰਿ ਗੋਬਿੰਦੇ ॥ ਤਾਰਿ ਲੈ ਬਾਪੁ ਬੀਠਲਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਅਨਿਲ ਬੇੜਾ ਹਉ ਖੇਵਿ ਨ ਸਾਕਉ ਤੇਰਾ ਪਾਰੁ ਨਾ ਪਾਇਆ ਬੀਠਲਾ ॥੨॥

ਹੋਹੁ ਦਇਆਲੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੇਲਿ ਤੂ ਮੋ ਕਉ ॥ ਪਾਰਿ ਉਤਾਰੇ ਕੇਸਵਾ ॥੩॥

ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਹਉ ਤਰਿ ਭੀ ਨ ਜਾਨਉ ॥ ਮੋ ਕਉ ਬਾਹੁ ਦੇਹਿ ਬਾਹੁ ਦੇਹਿ ਬੀਠਲਾ ॥

[ਬਸੰਤ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਅੰਗ ੧੧੯੬]

ਬਿਖੈ ਬਿਖੈ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਤਜੀਅ ਨਹ ਜਾਈ ॥

ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ ਅਦਿਕ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਤਿਆਗੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ।

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਰਾਖੀਐ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਲਪਟਾਈ ॥੨॥

ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਜੇਕਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਅਨਿਕ=ਅਨੇਕਾਂ ਜਤਨ=ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲੋਂ ਰਾਖੀਐ=ਰੋਕਣਾ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਭੀ ਇਹ ਪਾਪੀ ਮਨ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ=ਮੁੜ ਮੁੜ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲਪਟਾਈ=ਖੱਚਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਲੋਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਰੋਕਦੇ ਹਾਂ। ਐਸੀ ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੀ ਹਾਲਤ ਹੈ। ਮਨ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੀ ਹਾਲਤ ਨੂੰ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਐਸਾ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਮਾਈ ਮਨੁ ਮੇਰੇ ਬਸਿ ਨਾਹਿ ॥

ਨਿਸ ਬਾਸੁਰ ਬਿਖਿਆਨ ਕਉ ਧਾਵਤ ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਰੋਕਉ ਤਾਹਿ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੯, ਅੰਗ ੬੩੨]

੨. ਬਿਖਿਆ ਕੀ ਬਾਸਨਾ ਮਨਹਿ ਕਰੇਹਿ ॥

[ਬਸੰਤ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੧੧੭੨]

੩. ਬਿਖਿਆ ਅਜਹੁ ਸੁਰਤਿ ਸੁਖ ਆਸਾ ॥ ਕੈਸੇ ਹੋਈ ਹੈ ਰਾਜਾ ਰਾਮ ਨਿਵਾਸਾ ॥

[ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਅੰਗ ੩੩੦]

੪. ਬਿਖੈ ਨਾਦ ਕਰਨ ਸੁਣਿ ਭੀਨਾ ॥ ਹਰਿ ਜਸੁ ਸੁਨਤ ਆਲਸੁ ਮਨਿ ਕੀਨਾ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੩੮]

ਸੋ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਵਿਸ਼ਿਆ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਜੀਵ ਖੱਚਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਮ੍ਰਿਗ, ਮੱਛੀ, ਭੋਰਾ, ਪਤੰਗਾ, ਹਾਥੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ ਮਿਰਗ ਦੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ। ਕੰਨਾ ਨਾਲ ਘੰਡੇ ਹੇੜੇ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਰਸਨਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਕੇ ਮੱਛੀ ਕੁੰਡੀ ਵਿੱਚ ਫਸ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਾਸ਼ਨਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਭੋਰਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਪਤੰਗਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਸਾੜ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਪਰਸ਼ਤਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿੱਚ ਹਾਥੀ ਕਾਮ ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਟੋਏ ਵਿੱਚ ਡਿੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਸੀ। ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਹੈ। ਇੱਕ-ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਨੇ ਜੀਵ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਜਿਸ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਪੰਜੇ ਵਿਸ਼ੇ ਪੂਰੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਬਚਣ ਦੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਮ੍ਰਿਗ ਮੀਨਿ ਭ੍ਰਿੰਗ ਪਤੰਗ ਕੁੰਚਰ ਏਕ ਦੋਖ ਬਿਨਾਸ ॥

ਪੰਚ ਦੋਖ ਅਸਾਧ ਜਾ ਮਹਿ ਤਾ ਕੀ ਕੇਤਕ ਆਸ ॥ [ਆਸਾ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਅੰਗ ੪੮੬]

੨. ਬਿਖੈ ਰਸ ਸਿਉ ਅਸਕਤ ਮੁੜੇ ਕਾਹੇ ਸੁਖ ਮਾਨਿ ॥ [ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੦੩]

ਜਿਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿੱਚ ਫਸੇ ਜੀਵ ਦੀ ਹਾਲਤ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਭੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੀਵ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਭੀ ਕਿ ਭੋਗ ਬੁਰੇ ਤੋਂ ਬੁਰੇ ਹਨ। ਪਰ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਖਚਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਕਾਰਨ ਪੂਰਬਲੇ ਪਾਪ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਮਨ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਦਾ ਹੈ। ਮੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਜੇ ਮੁੜ ਭੀ ਆਵੇ ਤਾਂ ਮੁੜ ਕੇ ਫਿਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਰਘੁਬੀਰ ਰਿਦੇ ਹਮ ਜਾਨਤ ਭੀ, ਭਵ ਭੋਗ ਸਰੋਗ ਬੁਰੇ ਤੇ ਬੁਰੇ ॥

ਪਰ ਪੂਰਬ ਪਾਪਨ ਕੇ ਬਲ ਤੇ, ਮਨ ਮੋਰ ਪਾਦਰਥ ਓਰ ਢੁਰੇ ॥

ਹਮ ਮੋਰਤ, ਜੋਰਤ ਨਾ ਰੁਚਿ ਸੋ, ਮੁਰ ਹੈ ਵਿਖਿਓਏ ਮਹਿ ਫੇਰ ਜਰੇ ॥

ਬਹੁਬਾਰ ਜੁਹਾਰ ਹਰੀ ਵਰ ਦੇ ਤਵ ਛੋਰ ਕਹੂੰ ਨਹਿ ਚਿੱਤ ਢੁਰੇ ॥੧੪॥

[ਸਾਰਕਤਾਵਲੀ, ਅਧਿਆਇ ੧੫]

ਜਰਾ ਜੀਵਨ ਜੋਬਨੁ ਗਇਆ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਨ ਨੀਕਾ ॥

ਜੋਬਨ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਜੀਵਨ=ਜਿਉਣਾ ਨਿਸਫਲ ਗਇਆ=ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜਰਾ=ਬੁਢੇਪਾ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਪਛਤਾਵਾ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਬੇਸਮਝ ਨੇ ਕੋਈ ਭੀ ਨੀਕਾ=ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਨ=ਨਹੀਂ ਕੀਆ=ਕੀਤਾ।

ਯਥਾ— ੧. ਤਰਨਾਪੋ ਬਿਖਿਆਨ ਸਿਉ ਖੋਇਓ ਬਾਲਪਨੁ ਅਗਿਆਨਾ ॥

ਬਿਰਧਿ ਭਇਓ ਅਜਹੁ ਨਹੀ ਸਮਝੈ ਕਉਨ ਕੁਮਤਿ ਉਰਝਾਨਾ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੯, ਅੰਗ ੯੦੨]

੨. ਤਰਨਾਪੋ ਇਉ ਹੀ ਗਇਓ ਲੀਓ ਜਰਾ ਤਨੁ ਜੀਤਿ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਭਜੁ ਹਰਿ ਮਨਾ ਅਉਧ ਜਾਤੁ ਹੈ ਬੀਤਿ ॥

[ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, ਅੰਗ ੧੪੨੬]

੩. ਜਰੁ ਆਈ ਜੋਬਨਿ ਹਾਰਿਆ ॥

[ਵਾਰੁ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੪੭੨]

੪. ਜੋਬਨੁ ਗਇਆ ਬਤੀਤਿ ਜਰੁ ਮਲਿ ਬੈਠੀਆ ॥

ਕਰ ਕੰਪਹਿ ਸਿਰੁ ਡੋਲ ਨੈਣ ਨ ਡੀਠਿਆ ॥

[ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੦੫]

੫. ਬਿਰਧਿ ਭਇਓ ਸੂਝੈ ਨਹੀ ਕਾਲੁ ਪਹੁਚਿਓ ਆਨਿ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਨਰ ਬਾਵਰੇ ਕਿਉ ਨ ਭਜੈ ਭਗਵਾਨੁ ॥

[ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, ਅੰਗ ੧੪੨੬]

੬. ਬਾਲ ਜੁਆਨੀ ਅਰੁ ਬਿਰਧਿ ਫੁਨਿ ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਜਾਨਿ ॥

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਜਨ ਬਿਨੁ ਬਿਰਥਾ ਸਭ ਹੀ ਮਾਨੁ ॥

[ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ੯, ਅੰਗ ੧੪੨੮]

੭. ਪੁੰਡਰ ਕੇਸ ਕੁਸਮ ਤੇ ਧਉਲੇ ਸਪਤ ਪਾਤਾਲ ਕੀ ਬਾਣੀ ॥

ਲੋਚਨ ਸੁਮਹਿ ਬੁਧਿ ਬਲ ਨਾਠੀ ਤਾ ਕਾਮੁ ਪਵਸਿ ਮਾਧਾਣੀ ॥

ਤਾ ਤੇ ਬਿਖੈ ਭਈ ਮਤਿ ਪਾਵਸਿ ਕਾਇਆ ਕਮਲੁ ਕੁਮਲਾਣਾ ॥

ਅਵਗਤਿ ਬਾਣਿ ਡੋਡਿ ਮ੍ਰਿਤ ਮੰਡਲਿ ਤਉ ਪਾਛੈ ਪਛੁਤਾਣਾ ॥

[ਸ੍ਰੀਰਾਗ ਬੇਣੀ ਜੀ, ਅੰਗ ੯੩]

ਇਹੁ ਜੀਅਰਾ ਨਿਰਮੋਲਕੋ ਕਉਡੀ ਲਗਿ ਮੀਕਾ ॥੩॥

ਇਹੁ=ਇਹ ਜੀਅਰਾ=ਜੀਅ ਨਿਰਮੋਲਕੋ=ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਮੋਲਕ ਹੈ ਜੋ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਰੂਪ ਕੌਡੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੱਗ ਕੇ ਮਾਇਆ ਵਿੱਚ ਮੀਕਾ=ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅਥਵਾ ਮੀਕਾ=ਇੱਕ ਕੱਖ ਦਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਹੀਰੇ ਜੈਸਾ ਜਨਮੁ ਹੈ ਕਉਡੀ ਬਦਲੇ ਜਾਇ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੧੫੬]

੨. ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ਚੀਨਸਿ ਨਾਹੀ ਆਪੈ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੭੫੩]

੩. ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਲੋਭ ਮਦ ਮਾਤਾ ॥ ਕਉਡੀ ਬਦਲੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਤਾ ॥

[ਮਾਰੂ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੦੦੪]

੪. ਰਤਨੁ ਤਿਆਗਿ ਕਉਡੀ ਸੰਗਿ ਰਚੈ ॥ ਸਾਚੁ ਡੋਡਿ ਝੂਠ ਸੰਗਿ ਮਚੈ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੬੭]

੫. ਜਗ ਮਾਨਵ ਦੇਹ ਮਿਲੇ ਨਾ ਸਦਾ, ਨਰ ਰਾਮ ਭਜੋ ਜਿਹ ਤੇ ਸੁਖ ਪਾਵੋ ॥

ਜਗ ਭੋਗ ਵਿਰਾਟਕ ਕੇ ਬਦਲੇ, ਨ ਅਮੋਲਕ ਲਾਲ ਸੁਵਾਸ ਗਵਾਵੋ ॥

ਲਰਕਾਪਨ ਜਾਰਠ ਮੈਂ ਬਲ ਖੀਨ, ਸੁ ਜੋਬਨ ਮੈਂ ਦਿਢ ਪੁੰਨ ਕਮਾਵੋ ॥

ਸੁਭ ਸੀਖ ਇਹ ਜਨ ਮਾਨ ਚਲੋ, ਜਿਹਤੇ ਨਹਿੰ ਅੰਤ ਸਮੇਂ ਪਛੁਤਾਵੋ ॥

[ਭਾਵਰਸਾਮ੍ਰਿਤ ਸਵੈਯਾ ੧੨੦]

ਕਹੁ ਕਬੀਰ ਮੇਰੇ ਮਾਧਵਾ ਤੂ ਸਰਬ ਬਿਆਪੀ ॥

ਕਬੀਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹੇ ਮੇਰੇ! ਮਾਧਵਾ=ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਮਾ=ਮਾਇਆ ਧਵਾ=ਪਤੀ ਆਸਰਾ ਮਾਇਆ ਦਾ ਆਸਰਾ ਰੂਪ ਭਾਵ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਤੀ=ਮਾਲਕ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ! ਤੂ=ਤੁਸੀਂ ਸਰਬ=ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪੀ=ਵਿਆਪਕ ਹੋ। ਭਾਵ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਕਣ ਕਣ ਵਿੱਚ ਪਰੀ-ਪੂਰਨ ਹੋ।

ਯਥਾ— ੧. ਏਕ ਅਨੇਕ ਬਿਆਪਕ ਪੂਰਕ ਜਤ ਦੇਖਉ ਤਤ ਸੋਈ ॥ [ਆਸਾ ਨਾਮਦੇਵ ਜੀ, ਅੰਗ ੪੮੫]

੨. ਵਾਸੁਦੇਵ ਸਰਬਤ੍ਰ ਮੈ ਉਨ ਨ ਕਤਹੁ ਠਾਇ ॥

ਅੰਤਰਿ ਬਾਹਰਿ ਸੰਗਿ ਹੈ ਨਾਨਕ ਕਾਇ ਦੁਰਾਇ ॥ [ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੨੫੯]

ਤੁਮ ਸਮਸਰਿ ਨਾਹੀ ਦਇਆਲੁ ਮੋਹਿ ਸਮਸਰਿ ਪਾਪੀ ॥੪॥੩॥

ਤੁਮ=ਤੁਸੀਂ ਭਾਵ ਆਪ ਸਮਸਰਿ=ਬਰਾਬਰ, ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਵਰਗਾ ਇਸ ਜਗਤ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਦਇਆਲੁ=ਦਿਆਲੂ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਮੋਹਿ=ਮੇਰੇ ਸਮਸਰਿ=ਬਰਾਬਰ ਦਾ ਭਾਵ ਮੇਰੇ ਜੈਸਾ ਕੋਈ ਪਾਪੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪ ਬਖਸ਼ ਲਓ। ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਸਰਣ ਆਇਆ ਹਾਂ

ਯਥਾ— ੧. ਹਮਸਰਿ ਦੀਨੁ ਦਇਆਲੁ ਨ ਤੁਮਸਰਿ ਅਬ ਪਤੀਆਰੁ ਕਿਆ ਕੀਜੈ ॥

[ਧਨਾਸਰੀ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਅੰਗ ੬੯੪]

੨. ਹਮ ਪਾਪੀ ਨਿਰਗੁਣ ਦੀਨ ਤੁਮ੍ਹਰੇ ਹਰਿ ਦੈਆਲ ਸਰਣਾਇਆ ॥

[ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੪੭੫]

੩. ਹਉ ਅਪਰਾਧੀ ਗੁਨਗਾਰੁ ਹਉ ਬੇਮੁਖ ਮੰਦਾ ॥

ਚੋਰ ਯਾਰੁ ਜੁਆਰਿ ਹਉ ਪਰ ਘਰਿ ਜੋਹੰਦਾ ॥

ਨਿੰਦਰ ਦੁਸਟੁ ਹਰਾਮਖੋਰ ਠਗੁ ਦੇਸ ਠਗੰਦਾ ॥

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਛ ਮਦੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰੁ ਕਰੰਦਾ ॥

ਬਿਸਾਸਘਾਤੀ ਅਕਿਰਤਘਣ ਮੈ ਕੋ ਨਾ ਰਖੰਦਾ ॥

ਸਿਮਰਿ ਮਰੀਦਾ ਢਾਢੀਆ ਸਤਿਗੁਰੁ ਬਖਸੰਦਾ ॥

[ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਵਾਰ ੩੬, ਪਉੜੀ ੨੧]

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਨਿਮਰਤਾ ਪਿਆਰ ਸਹਿਤ ਜਣਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ! ਤੇਰੇ ਜੈਸਾ ਕੋਈ ਦਯਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਦਿਆਲੂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਜੈਸਾ ਕੋਈ ਪਾਪ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪਾਪੀ ਨਹੀਂ ਸਾਡੇ ਪਾਪੀਆਂ ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਆਪਣਾ ਨਾਮ ਗਿਆਨ ਦੇ ਕੇ ਇਹ ਜਨਮ ਸਫਲਾ ਕਰੋ ਜੀ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥